

Tilanne stressaa, mutta oireet ovat pieniä. Yhdellä lastauskurssilla rypistyvät huulet, toinen vain hiukan valpastuu.

Hevosen stressi ei aina näy päällepäin

Kurssihevosekatsovat vierestä, kun eläinten kouluttaja raahaa tallin eteen kuormalavan ja vanhan maton. Pian pureudutaan stressiin. Sitä ei lastaamisen pitäisi parin tunnin päästä enää aiheuttaa hevosille – eikä niiden omistajille. Ensimmäinen on kuitenkin opittava tunnistamaan, milloin eläin stressaantuu.

Kaikki tietävät, miltä stressi tuntuu. Kun henkinen tai fyysinen taakka alkaa kuormittaa liikaa, ihmisestä sen huomaa yleensä ainakin lähipiiri.

Hevosen stressiä ei ole yhtä helppo tunnistaa, koska saaliseläin yrittää piilottaa sen. Kun käytös muuttuu tai terveys kärsii selvästi, stressi ei ole enää lievää.

Useimmat tunnistavat sen silloin, kun hevonen hermoilee: kutoo karsinassaan, rampaa laitumella koko ajan aidanviertä tai pai-

mentaa tarhakavereita kiukkuksena.

Joskus oireet eivät näy päällepäin lainkaan, tai ihmiset tulkitsevat ne väärin. Kutomisen ja oppimisen tapaiset stereotyyppit ovat klassisia stressin oireita, joita pidettiin pitkään vain huonoina tallitapoina. Stressi voi saada hevosen myös sulkeutumaan.

– Stressiä on käsitellessä vaikea mitata tai havaita, koska osa stressaavista hevosista muuttuu täysin passiiviseksi, eläinten kouluttaja Jaana Pohjola kertoo.

Pohjola on tutustunut stressin ilmenemis-

tapoihin sekä teoriassa että käytännössä. Teoria on tullut tutuksi Englannissa suoritettuisa eläinten käyttäytymistieteen opinnoissa, ja käytännön ovat opettaneet kotona ja työssä koulutetut hevoset.

Reagoimaton hevonen toteuttaa yhtä saaliseläimen selviytymiskeinoista: se jäähmettyy paikoilleen kuin peura ajoaloissa. Silloin se ei välttämättä tottele koviakaan apuja.

– Jotkut kirjaimellisesti jäähmettävät paikoilleen, ja stressin näkee korkeintaan silmistä. Hevonen ei vastaa pyyntöihin tai reagoi

paineeseen eikä suostu ottamaan herkkuja edes suuhunsa.

Yleensä stressaava saaliseläin kuitenkin pakenee tai ainakin yrittää poistua. Äkillisen stressin iskiessä jotkut muuttuvat levottomiksi hääääjiksi, toiset puolustautuvat hyvinkin aggressiivisesti. Stressin vuoksi hyvätaipainenkin poni voi hyöriä näyttelypaikalla kuin hyrrä tai kiltti harrastehevonen potkaista ohikulkijaa verryttelyssä varoittamatta.

– Hevonen ottaa askelia stressaavasta asiasta pois päin. Moni väistää sivuaskelin tai alkaa steppailla paikoillaan, Pohjola kuvailee tyyppillisiä merkkejä.

Ilme muuttuu valppaaksi, ja ryhti nousee. Häntä voi kohota jännityksestä kaarelle. Asennon muutokset enteilevät hetkeä, jolloin stressi vaihtuu peloksi ja laukaisee pakoreaktion. Hevonen voi yrittää nuuhkia tai kuopia esineitä, jotka hermostuttavat sitä, kuten trailerin lastaussiltaa.

Stressiongelmiin voi puuttua ajoissa

Stressi vaikuttaa aina elimistöön. Fyysinen tai henkinen kuormitus lisää stressihormonien kutsutun kortisolin eritystä, ja tutkijat selvittävät stressiä usein mittaamalla veren tai syljen kortisolipitoisuuksia eri tilanteissa. Harrastajalle tästä ei ole apua.

– Pelkästä käytöksestä stressiä on joskus vaikea havaita, mutta meillä ei käytännön tilanteissa ole muutakaan keinoa, Jaana Pohjola toteaa.

En tule, sanoo quartertamma sillan edessä. Islanninhevostamman etupää tulisi kyytiin, mutta takapä ei uskalla.

Lastaus ja kuljetus ovat tyyppisiä tilanteita, jotka stressaavat varsinkin kokemattomia hevosia. Stressin merkkejä pitäisi tänään tunnistaa kahdesta tammasta, joiden omistajat haluavat harjoitella lastausta ammattilaisen kanssa.

Stressi on henkistä tai fyysistä ylikuormitusta, jonka hevonen on taitava peittämään.

Quartertamma Cassy ja islanninhevostamma Hekla ovat kokeneita reissaajia, joita lastaus on alkanut vähän jännittää. Omistajat haluavat katkaista käytöksen alkuunsa ennen kuin siitä kasvaa ongelma.

Traileria Pohjola ei kuitenkaan vielä anna hakea. Kouluttaja nostaa kuormalavan pystyyn eteensä seinäksi. Pihalta löytyvä kaide esittää vastakkaista seinää, ja maahan Pohjola

levittää maton. Se edustaa lastaussiltaa.

Kahdeksanvuotias Cassy paistattelee auringossa valmistelujen ajan, mutta Heklan suupielet ja yläluomi rypistyvät huolesta. Tammatt reagoivat lastaukseen eri tavoin. Lihaksikas quartertamma vain väistää päätäväisesti siltaa, Hekla taas kiipeää koppiin, mutta jännittyessään haluaisi peruuttaa ulos.

Nyt olisi tarkoitus saada tammatt haluamaan sisälle traileriin. Omistajia ajatus nauhatta. Pientä epäuskoa tuntuu olevan ilmassa.

Stressi iskee jo ennen H-hetkeä

Tammatt kulkevat kiltisti traileria esittävän kujan läpi. Kun ensimmäinen vaihe sujuu, matolle pysähdytään hetkeksi. Sitten omistajat alkavat peruuttaa hevosiaan kujasta pois.

Palkatta ei tarvitse työskennellä. Jokaisesta onnistumisesta tammatt saavat heti kehua ja leivänpalan. Sanallinen ”hyvä” on lastatesassa naksutinta näppärämpi, koska omistajien kädet jäävät vapaiksi.

– Ne yhdistävät hyvä-sanat herkkuihin vähitellen. Myöhemmin kehua ja palkan väliin voi jäädä vähän pidempikin aika, kouluttaja kertoo.

Oikeaan aikaan palkitsemalla käytös muuttuu nopeasti. Pohjola neuvoo vierestä, milloin palkitaan. Pian kuja on tammoista vastustamaton.

– Se on hyvä merkki, kun ne alkavat pois peruuttaessa melkein suuttua ja pyrkiä takaisin kujaan.

Ensimmäiset lastausstressin oireet näkyvät

Sinne menivät! Takaa kuuluvat äänet saavat hevoset vielä niiilemaan. Harjoittelua ja palkkioita, niin stressi ja jännitys vähenevät, harjoitusta ohjaava eläintenkouluttaja Jaana Pohjola neuvoo.

jo, vaikkei traileri ole edes näkössä. Cassy ylittää maton rennosti, kunnes Pohjola kaantaa kujan kuljetuskopin kokoiseksi. Silloin tamma lyö jarrut pohjaan ja peruuttaa karkuun. Reaktio näyttää ilmestyvän tyhjästä.

Tulee tarve välipalkkioille. Cassy saa keuhun ja herkun jo siitä, että se antaa narun löystyä ja harkitsee askelta eteenpäin. Kohta se kävelee kapeaan tilaan rentona.

Heklan stressi erottuu alusta saakka. Tamma hiipii matolle kuin varpaillaan. Huulet puristuvat tiukasti yhteen, mutta leipäpalkkiot sentään kelpaavat. Harjoitusten välissä stressi purkautuu kiukkuna: häntä viuhahdattaa, ja kerran takajalkakin polkaisee maata turhautuneesti. Tamma tekee kuitenkin tehtävät kyselemättä, että onko pakko.

Vartin päästä harjoitus sujuu moitteitta. Omistajat pohtivat, missä vaiheessa pyyntöjä voi vaikeuttaa.

– Kun on itse lähes sataprosenttisen varma, että pyydetty asia onnistuu, Jaana Pohjola sanoo.

– Silloin kouluttaja ei stressaa hevosta omalla epävarmuudellaan ja saa sitä kieläytymään.

Pieniä merkkejä

Kuivaharjoittelun jälkeen kuljetuskoppi ajetaan kentälle. Lastausta on turvallisinta harjoitella tasaisella, pitävällä alustalla väljässä paikassa. Tuttu kotikenttä rauhoittaa hevosta.

Stressi alkaa erottua myös rauhallisesta Cassysta. Tamma melkein astuu lastaussillalle, mutta viime hetkellä se jähmettyy paikoilleen, peruuttaa ja pyörähtää sillan viereen. Tällaista kiltin hevosen passiivista vastarintaa se on lastatessa osoittanut.

Vaihe vaiheelta Pohjola neuvoo, kuinka tamma aivopesteään pyrkimään traileriin. Jokaisesta onnistumisesta saa leivänmurun pal-

kaksi, eikä kulu montaakaan minuuttia, kun tamma kiipeää koppiin naru löysänä ja jää rauhassa sisälle.

– Nyt jättipotti, Pohjola huikkaa koppiin. Cassy saa herkutella suoraan ämpäristä, kunnes omistaja peruuttaa sen rentona ulos. Hevonen saa ansaitun tauon.

Hekla seuraa omistajaansa nöyränä sillalle, kunnes etujalat ovat sisällä. Lastaus sujuu yhtä pikkuseikkaa lukuun ottamatta: takakaviot Hekla upottaa kentän hiekkään, lastaussillan eteen.

Lieväkin stressi voi viedä terveyden, jos se on jatkuvaa.

Stressistä kertovat jähmettynyt pystypäinen asento ja silloin tällöin huiskaiseva häntä. Kiirettä ei pidetä, Jaana Pohjola painottaa.

– Vaikeasti lastattavien hevosten omistajat sanovat usein, että herkut eivät tepsivät. Se voi johtua siitä, että kauraa on kokeiltu vasta sitten, kun ongelma ei ole ratkennut liina- ja luutamiehillä tai rauhoittavilla. Hevonen on silloin oppinut jo stressaamaan ja pelkäämään.

Kyseenalaisia konsteja ei näille tammoille kokeilla. Kun kukaan ei hermostu, Heklakin nostaa takakavionsa lastaussillalle ja kävelee sisään.

Harjoittelu jatkuu. Tammat stressaantuvat näkyvästi enää äänistä, jotka kuuluvat trailerin ulkopuolelta. Ohiajava auto saa Cassyn niiilemaan. Heklalla taas painuu häntä koipien väliin, kun Pohjola lähestyy takaviistosta. Takaapäin erottuva liike jännittää, mutta

paniikkia ei synny. Rentoutuessaan Hekla saa upottaa päänsä leipäastiaan.

Läksykä omistajat saavat tehtävien toistojen. Reissuun ei vielä lähdetä, sillä tammojen pitää ensin sietää rentoina takapuomin kiinnitys, sillan nosto ja ulkoa kuuluvat äänet.

– Takapressun kiinnitystä ja sillan nostoa voi harjoitella kopin ulkopuolellakin. Hevonen tottuu ääniin ja liikkeisiin, vaikka se seisoi aluksi trailerin vieressä, Pohjola muistuttaa.

Sopivat olosuhteet ehkäisevät

Lastaus ja kuljetus aiheuttavat kovaa, mutta ohimenevää stressiä. Siitä hevonen selviää. Terveydelle on vaarallisinta krooninen stressi, jonka syitä ovat usein kipu ja olosuhteet. Siihen vaikuttavat myös käsittely, hoito, liikunta ja ruokinta.

– Jos hevonen ei saa olla hevonen ja tyydyttää käyttäytymistarpeitaan, stressi on aika taattu, Pohjola painottaa.

Cassyn ja Heklan elämä on sopivan hevostaista. On laumaseuraa, eikä heinäannoksissa pihtailla. Monipuolisen ratsastuksen lisäksi tammat saavat liikua omin päin tarhassa tai laitumella.

– Myös käsittelykulttuuri ja koulutustavat vaikuttavat stressiin, Pohjola lisää.

– Positiivisestivahvistamallakoulutetut tutkitusti paremmalla tuulella kuin hevoset, joiden koulutus perustuu negatiiviseen vahvistamiseen. Mieliala taas vaikuttaa terveyteen.

Stressiä voi onneksi ehkäistä ja vähentää. Hevonen on tyytyväisin, kun kaikki pysyy ennallaan. Jos jotain pitää elinoloissa muuttaa, eläimen on saatava tottua muutokseen. Tallinvaihdosta se toipuu Pohjolan mukaan jopa vuoden päivät.

– Viikko sitten muuttanut hevonen ei varmasti käyttäydy niin kuin vanhalla tallilla.

Muiden hevosten seura vähentää stressiä roppakaupalla. Jos eläin ei jostain syystä voi

Kokeilussa RUOKA-AJAN PIDENTÄJÄT

Harrastehevonen syö heinänsä usein nopeasti, vaikka mahalle ja mielelle olisi tärkeää saada "laiduntaa" myös heinäillä. Kokeilimme kolmea ratkaisua, jotka pidentävät syömisäikää.

SINIMAILASKUUTIO

Mikä, miksi?

Kilon painoinen Just-Fi on palikaksi puristettua sinimailasta ja nurminataa. Hitaasti järsitty palikka toimii virikkeenä ja mahantäytteenä. Myöhään illalla annettuna se lyhentää aikaa, jonka mahalaukku on yöllä tyhjiillään. Herkästi stressaavan hevosen aamuäreys loppui kokeilun aikana.

Mistä? Vetagro, Hämeenkoski.

TIHEÄ HEINÄVERKKO

Mikä, miksi?

Tavallista tiheämmän verkon silmät ovat 3-4,5-senttiset. Verko pidensi syömisajat noin kaksinkertaisiksi. Eniten ruokailu hidastuu, kun heinä oli lyhyttä ja lehtevää tai verkkoja kaksi päällekkäin. Pienin silmäkoko sopii parhaiten poneille.

Mistä? Useita valmistajia ja jälleenmyyjä, testiverkot saksalaisen Löwer'sin.

VIRIKEOLKI

Mikä, miksi?

Oljen nypkiminen jäljittelee laiduntamista. Rehulaatuinen analysoitu vehnänolki tarjoaa hyvin puuhaa heinäannosten välillä. Eniten syöminen hidastuu, jos heinä ja olki on pöyhitty sekaisin ja tarjottu verkosta.

Mistä? Oman alueen laatuheinäntuottajilta ja maataloilta.

ulkoilla kaverin kanssa, laumaa voi jäljitellä lähekkäisillä tarhoilla tai lohkomalla laitumen väliaidoilla.

– Laidunnus, lauma ja vapaa liikunta ovat hevoselle tärkeintä sen elämässä. Niiden puute stressaa hevosta koko ajan, vaikkei se näkyisi ulospäin.

Viitseliäs omistaja voi luoda eläimelleen vaikutelman, että se laiduntaa ja liikkuu melkein kuin laumassa. Pohjola neuvoo tekemään kävelylenkkejä ja käyttämään ruokintaesteitä, jotka hidastavat syömistä. Kaveria hevonen voisi saada koskettaa väliseinän yli.

– Ruokintavälineistä voi neuvotella täysihoidossakin. Laidunnusta muistuttava ruokinta ei tarkoita välttämättä vapaata heinää. Hevoselle tärkeintä on tunne, ettei ruoka lopu heti.

Hiljaista stressiä pitää ehkäistä, sillä hevonen maksaa siitä terveydellään. Stressi lyhentää käyttöikä, ja sen aiheuttamisen vaijojen hoito tulee kalliiksi. Koulutukseen ei ole ilmaista, jos stressi aiheuttaa käytösongelmia.

– Jos hevonen muuttuu passiiviseksi tai alkaa vastustella, sen pitää päästä kokeneen ja taitavan eläinlääkärin tarkastettavaksi, Jaana Pohjola muistuttaa.

– Seuraavaksi katsotaan läpi tallirutiinit ja varusteet. Jos kaikki vaikuttaa olevan kunnossa, vasta sitten aletaan tutkia tilannetta, jossa hevonen vastustelee. 🐾

LIKKUMISEN VAPAUTTA

stübben

Stübbenin uutta teknologiaa

Selkäsuojus CE-testattu (EN 1621-2, Level 2)

Equi-Soft® satulavyö

EDUSTAJA SUOMESSA

Sammaliston Talli
PALVELEVA HEVOSKESKUS

www.sammalistentalli.com